

2187:2

VÄRMLAND

Bro

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

17/7 1929

Nilsson, Ragnar, 1929

Svar på ULMA:s frågelista 16
Brödet och dess tillredning

87 bl, 4:o

2187:2

X Exc. för ordreg i april 1952
av J. Jacobsson

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2, R. Nilsson, Vrmil

Svar på Landmålsarkivets frågelis- Vännebud
nr 16. Bro

Brödet och dess tillredning.

Känd: Wäs.

Berättat av Eva Johansson, född år 1845
i Bro. Bosatt i Takne, S. Åg. Yrge näm-
närda reser frötagna utom hem-
bygden. Tjänade som ung a° en del
högskolor i Bro.

Betr. de sagesmän, som anlätades vid kontrollunders. i nov. 1953, se
upptecknarens svar på fråg. 10.2 (ULMA 2188:1) / J. Jacobson.

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

1.
Svar på Landmålsaktens frågelista
16.

Brödet och dess tillredning.

Ordet "lake", lake, brukas endast
som tillredning av bröd, ej födoäm-
nen som räknas till bröd. Ordet
"lakea" användes även i sådana fall,
där det ej gäller tillredning av nå-
got ättart: köla lake ihop säj,
vrubake lake ihop säj, läre la-
ker ihop säj, det eller det ha lake
ihop säj, lake säj ve spisen, lä-
ke säj i söla, sö lake säj, lake
må krödder, krödd lake, lake kross-
pen må gröt, lake läne må bräm-
vin, ja ska lake daj i råna (9°
någon styck).

När ordet "lakea" användes som bröd-
=tillredning.

1.
p. 59
2/1612 kontrollunders. i
nov. 1953 meddelades
av H. G. och F. G. ordet
köla, m., l. lake, m.,
i bet. "glöd (glödbande
-ked)"

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

äryftas det hela arbetet med brödet
 tillredning, altså även att bräda
 degen och forma deyrtycken till bröd-
 ämnen som att grädda. Någon ensta-
 ka gång kan man få höra uttrycket
 "låt smeten stå i ugnen å bakas". Ut-
 trycket är emellertid så gott som ut-
 gängel ur målet härstädes. Ordet
 har använts, som t. ex. regnen har ve-
 rit sval, så att man kunnat läm-
 na smeten el. degen utom tillsyn en
 stund.

1, 2, 9

Substantiv, som användas i ortens
 mål för att beteckna arbetet att
 bakas (bakjors, bakiz, bak¹). Ex.:
 göra en bak, ha bakjors för sig,
 syns ut med bakiz. Ordet bak
 användes även för att beteckna en

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Accnr. 2187:2. R. Nilsson. Vrm

kvantitet bröd. Ex.: nu är bäcke fär-
digt. I måndags hade jag bäcke från
mig.

Tider för bakning.

I vanliga fall bakade man var
fjortonde dag. På bondstämma var
detta vanligt, men hos de mindre
kunde det förekomma oftare eller
till och med längre. Det berodde
på om man lyckades få fån i
mjöl. För de stora bakken hade
man i min barndom och ungdom
vissa bestämda tider. Man bakade list
och var. Bäcke te jul, julbäcke, n.,
bäcke vinterbrö, bäcke te sommar.
Man brukade hålla på att baka i
alla dagar eller så före jul. Det
ka på hängärdar och större

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acant. 2187:2. R. Nilsson. Vrm.

händställen. En övrigt kunde det va-
riera mellan två, tre och fyra dagar.
Gemensam benämning på de per-
soner, som baka (läkeske, läktäriz,
lägeske). Karlarna deltog inte i
själva bakningen. De kunde nog
hjälpa till att steka brödet samt att
tvåda kakorna på brödet, jöre knäru-
ler, på den borden efter mjölet och
sådant. Det var och en baktade åt sig
själv, blott till ljudningarna och så-
dana högtidligheter kunde man le-
ja till fem timmer att baka. Det
fanns alltid någon sådan i sock-
nen, som gjort sig känd som stick-
lig läkeske och en sådan annoda-
de man. Någon som helt ägnade sig
åt detta yrke vet jag inte ha

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

furnits. Någon särskild yrkeslagare
 ha inte furnits i socknen, men i
 grannsocknen By el. i Sjöfle köping
 har det furnits sedan gammalt. I
 mitt första minne fanns det en per-
 son där som bakade och sålde skär-
 yn, kullar, ringar och pepparkakor.
 När barnerna fr. till kvarnen, brukade
 de de äm höra med sig litet smält
 dels för äm ha som kaffebröd vid kvar-
 nen och dels som smältbröd åt sin
 familj.

II Allmänna frågor om brödet.

Orden "Guds namn" brukade av de gam-
 la tivaräggas i slutet av en mening,
 varri ordet bröd nämndes. Ex.:
i Guss namn skall jag baka bröd,
 jag ^x skall baka bröd i Guss namn.
 x

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO
 VRML.
 Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Accnr. 2187:2. R. Nilsson. Vrml

ge mig en bit bröd i hurs namn, för
Guss skull. Ordet "gudslän", guslön,
 användes som bröd i allmänhet. Ex: ja
har inte en guslön a' ja' dag. Att
äta fint bröd i vardags ha aut i
 förra tiden nästän ansett som synd.
 åtminstone att man frösade. Att
 klyppa en bröd eller en brödbit på
 galvet var synd. Det var nästän
 som att begå en synd, nu man rå-
 hade göra det. Och man var inte sen att
 ta upp den. Att ha varit på galvet.
 fick inte hindra en att äta upp den.
 Bättre tillhåll man mycket strängt
 att inte misshushålla med bröd-
 bitarna eller att lägga dem ifrån sig.
 behandlades man värdligt med brödet, så
 kunde det hända, att kud inte gav

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fagl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, VrmL

något mer bröd. Man sålde inte en
att se smulor av bröd på gattet. På
kunde man trampa på en brödbit, mån-
de man att man gjort någonting
mt. Den som med berätt mod hänt-
rade brödet illa ansåg men som en
ren brädare inte alls värd att på
bröd. Da a sönditt a tramps på
brö, sade man. Om man tappa-
de en bröd på gattet, så att under-
sidan kom upp, sade man att det
ledade regn. Över huvud taget var
det inte bra att, att brödet för
stips.

Uttrycket för begreppet dagligt bröd:
brö för dan, gu si takka lör at
vi har brö för dan. Ordet brödlö-
sa finns inte; betydelsen brist

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

(gu si takka)

pa° mat; Det finns endast i kety-
delren "brut pa° bröd." Bättre brö-
lös än rälös. Ima° smöler a° äkksä
brö.

När man häller fast någon. säger
man: var har du all di mat? Svar:
i bröbakka. Man ansåg, att man fick
den mesta styrkan ur brödet. Den
som hade gått om bröd han hade
god tillgång till styrka. At bröd,
bli du stark, kunde man säga.
De äldre manfalken kunde säga till
gästerna, att de nog kunde äta upp
sa° och sa° många brödbakor innan
de ex. kunde ^{räta ut} ~~räta ut~~ det av den äld-
re frunsträckt fingret. En annan
talesätt: var har du all din mat?
Svar: i råva seter ha fast.

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Accnr. 2187:2. R. Nilsson. Vrm

Uttryck för begreppet levebröd: Ää-
ne bröpa st säg, han ä svägen a°
Ääne scü bio, han Ääner bio när an-
die, du ska inte ta bio ur munnen
gå a, dänn äes bio a° dänn ändres dö
vara i någons bio: vare i ändres bio
ha kostholl när andre, äte di ändres
bio, leve i ändres bio, han har
mäze bröätter, han har mäze te
a° ji bröpa st.

1.7
 2.2
 3.10

Brödet som huvudsaklig del i födan
 med sovel som tillsats: du ska äte
brö° äkpa°. scü äta bröd utan so-
vel: mofäte bio, han mofät bio.
 Numänt mannu gå° ^{ut} sun är häkat
sin bröd: läk°. En hit bröd (en lete
bio, en bioct, bioctē. En brödsma-
la, e brösmöte. scü stort stycke

Lan^tism. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

bröd (e bröfläcke, ¹⁰bröstökke). Ustryck
från brödkäva: bröket, bröstökke. Bröd-
kant: brökant, bröskalle. Med brö-
knalle menas en bit av knallt bröd ^{3.8.9}

Brödets egenskaper.

er ykakat bröd: fäsk brö, njukt
brö. Bröd, som skall tolkas, men ännu
är njukt nog för att kunna böjas: sekt
svège. Namn på gammalt bröd: gam-
melt brö, knallt brö, knallbrö. Brö-
det är pipitt, bladditt, degitt, klottitt.
Torkat bröd är kräggitt, knalltitt,
hät, stuckat, varst, met. Ustryck från
ett torkat bröd njukt: njukna & ppj.
släge jänn säj, slöte jänn säj, mes.
Mögligt bröd: möggitt brö, brödet har
mögglä. Brödet är möggelgammelt.
Brödet möggler fröt om summen.

Ja? ja? ~~ant. a?~~

rit

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO
VRML.

8? Ny.

rit

Om man åt möglat bröd skulle man bli stark.

Namn på det yttre och inne är en mjukt bröd (skärpa, skälken, Brödet är skärpitt).

1/ Vilken vokal?
a, ä, eller ä?
Båda förekomma.

En kulle bakades rund såsom a. fig. 1. Lomliga kunde baka små kullar andra stora. Linspa bakades lång, enlag ss fig. 1 e. utviser. Kakan bakades alltid rund, tunn eller tjock. Kise kallades en rund kaka eller ^{stn} kulla. En sådan skulle vara mycket tjock, så att man kunde skära skivan av den.

Bakugnen och bakkedskopen.

I de vanliga brödstugorna hade man bakugnen i källan eller i stugan. På herrgårdarna hade man där mest mestadels en särskild bakstuga.

2/ Formen? Jof
väntas mig
bakstuga ja.

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, VrmL

Den stugan användes ären, då man skulle tvätta eller bygga ut ären från slutt.

Bakugnar, som sträckt sig utanför stugans vägg, har jag inte sett någonstans på dessa trakter. Fredagen har blivit vara bakredag.

Bakugnen var inmurad i muren endera i en fypkant eller raktangulärt. Själva valvet murades av tegelsten, som murades in på kant. Till lasten använde man endera vanligt mycket hårdbränt tegel, täljsten eller en platta av järn. I de sällsamt gamla ugnarna i de mindre stugorna hade man i regel inte annat än tegel till bakomskott. De mera välutrustade kökarna uti herrgårdspulken hade täljsten eller järnplatta.

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

Störmmen = bakugnen, d. v. s. vilken ugn som helst, som är inmurad i själva mur-
ren.

1/2 Rätt / Vad be-
tyder det? Bak-
ugnsledden.

Benämningar på bakugnens delar. Bst-
ten, bäckomsledden, håla, valve.

*härden 1

I regel var bakugnen lika hög över be-
lä botten. Ugnen varstild från höjning
där meden skulle ligga och brinna. Våg-
gen slutning åt några sida frälrens
heller rite. Om en håll frälrens, så
hade man köpt den från något gju-
teri, men även hemmedana kunde
smida sådana. Man eldade på den
hållen medel som då man eldade
en ugn av tegelsten.

Bakugnens valv benämndes valve, bäck-
omsvalve. Stenarna i valvet vid
högningen vilade i regel på ett järn.

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO
VRML.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2, R. Nilsson, Vrm1

13.
is hite
näla i
bitänd
orm?

Lärskilt namn på den stora hals-
 ugns-öppningen: håksomshöfe, öms-
höfe. Ugnen hade för det mesta inte
 egen rökgång, som gick upp i skor-
 stenen utan eld och rök gick lov
 att taga vägen ut genom ömshöfe.
 Namn på rökfångret och dess delar:
ömsståpa; kranen runt om: brika, öms-
brika.

Ugnsöppningarna stängdes vanligen
 med en bred bräde, som var format
 efter öppningen. Mitt på detta brä-
 de fanns en handtag av trä. Dessa
 anordning kallades ömslutke, ömsbrä,
ömsfjst. f. I spisväggen fanns en
 sprai i vilket man fände in ugnsbrä-
 dets ena kant. På motsatta sidan fanns
 en hake av järn, som passade in i

Accenten är väl
 akut. Ä brika
 neutr. plur. eller
 femin. sing. best.
 form?
 Vad heter det i
 arab. form?
 Brika f. best
 form sing: Brika
 ab. form. X

Lan.-sm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO
 VRML.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

en spår på brädet. Eller och kunde det
 vara hokanordning a° ömse ridd. En
 och annan kunde ha omsdorn or järn.
 Den mindre öppningen täcktes vanligen
 med en tegelsten, ljussten. Den användes
 även för att reglera draget med under eld-
 ringen; sätte för dragsten, ljussten.
 Framför halkugnen fanns alltid en ut-
 skjutande del av muren, vars halken
 låg lägre än halkugnen; spisvråa, läk
omsvråa.

Bakveden.

När man skulle elda upp ugnen
 ville man helst ha tor gran ved.
 Fanns det tillgång på björk så an-
 vände man även sådan. Det berodde
 mycket på huru halkugnen var bestef-
 pad att steka. Iantiga ugner kunde

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO
 VRML.
 Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Accnr. 2187:2. R. Nilsson. Vrml

bli fr̄n heta, nu de eldades med bj̄n.
 Den veden klös i sn̄ved. En ^{Stor} ~~mindre~~
 kubbe kunde delas i fyra delar, mindre
 kubbar endast i två, oömsärlig h̄llne.
 Träden skulle vara något ^{tyngre} lättare än ny-
 nen, så att de inga ändas hem att lig-
 ga utanfr̄ gruslöse.

} H!
 / har varit van
 fil: 8, hols.
 3 [Vänd!]

Eldningen.

Nu elda kaluppen var allt en beurt.
 Blev inte den ordentligt eldad, så kun-
 de man bli jämt het att steka i den.
 Det var inte alla som kunde det. Skold
 var det hursundern jävt som la in om-
sälla. De första träden man lade in,
 lades på tvärt. Dels brann det då
 bättre och dels gick det lättare att
 göra eld. - När lågorna slogs upp
 ut ur uppsöppningen för mycket: lä

in ja.

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO
 VRML.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson. Vrml

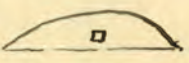

2) [Tid kontrollunders. i nov. 1953 meddelade D. G. och H. G.:

a ömsä^xl^xahä^xra, f. - ömsä^xl, f. koll. sv. ömsä^xla æ si^xur. - ömsä^xl^xav^xe, m. = ömsä^xl, f. -
ömsä^xl^xä^xtr^xe, n. = bakugns^xvältr^xe. - ömsä^xl^xsh^xä^xra, n. best. sv. = bakugns^xh^xä^xlet (öppningen
till bakugnen) -

ligger framman.

- b. Brännstör, brännkäpp. Med denna strog
man ^{en} omkring ^{de} gödande lösla sedan
brasan brunnit ut, så att de övertäck-
te hela botten för att denna skulle bli
jämnare. För detta ändamål kunde
man även använda ömsräka. Det att
läta kolen ligga en stund på detta
sätt med lucka och dragöppning stäng-
da, innan de räkades ut, kallades att
läta dem ligga i tasle ut, pålne
ut. Raka ut kolen med egursraka
kare ut lösla, rake ut lösla. Denna
raka såu på ett skapt av trä. Man
gjade till ett bräde, rundade det på
övre kantens hörn gjorde vi hål
i mitten på det och satte en stög
i det till skapt. Man använde även

18.
fyrkantiga sådana. Yunnan varu stark
en den i ryggen för att skjuta sig bakåt.
benade man blöta den i vatten för
att den inte skulle förtä eld. Man
kunde liknande av järn. Dessa var ju in-
te så besvärliga som de andra.

Bakugnen sopades med soja, sm.
soja. Sopuärligt gjordes av tallis
sammanklätat i en järnring. Detta var
det vanliga. Man fick nästan byta om
ris för var gång man gräddade bröd.
Yunnan varu stark henne i ryggen blöf-
te varu henne.

Man kunde de prova temperaturen i
ryggen med att man till en bröjan
enbart satte in en eller två kalon.
Det såg man om ryggen kunde, om den
var för sot eller om den var lagom

vara.

Om värmen var för hög i ryggen så
 lät man den vara stå a svalna en
 stund eller och kyldde man av den ge-
 nom att man droppade söpa i vat-
 ten upprepade gånger och strök över
 botten. Om man får stå a svalna,
stå a slö säj e stönn. Under grädd-
 ningen eldade man med lysa (mye-
 llet sma och som tallved) för att öka
 övervärmningen. Namn på de stöcken, som
 läggs in i ryggsöppningen vid grädd-
 ningen, för att man skall se i ryggen:

lysa.

Det fanns just några stöcken in att de
 hade bakugnen. Men det kunde hända,
 att en och annan kunde ha en mycket
 färlig ryggs och då gick man till en

1/2.18

2/5.52,54

in
 ja

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO
 VRML.

granne som hade en god ugn. Gärna
gjorde man så; om det var särskilt no-
ga med brödet, om man skulle ha
främmande pa' brö, eller bejdning.

[tem, hämtad från
Kvarndriften].
jfr 6. 36

Minne av flyttbara bakhållar finns inte.
Men någon gång kunde man lägga en
plåt ~~pa'~~ över en jämring med tre ben
och steka bröd pa' den. Det gjordes men
vid råderna tiufällen da' da' gån i skot
med brödet och man ville ha rådarit
i hertigheten.

Görögäna såg ut som en tång. jär-
nets ~~håda~~ inneriden var utbrusade. Det
kunde vara hjärtan, stjärnan eller andra
minster. Skaplet var bra långt, re-
an man skulle komma stå och hindret
från fri barm och steka. De var klumpi-
ga. De hade rätthängulig form

x	x	x
x	x	x

.

Wäpplejärna hade ungefär samma form som gorånjärnen, men de var fullt släta inuti. De kunde ha en något mera fyrkantig form än gorånjärnen. När man skulle ösa smeten i järnet, så drog man isär skapten så att järnen gingo isär. När man skulle steka så föll de man ihop dem. Skall så den ena sidan intill varann en stund och så den andra på samma sätt tills att wäppla var stekt.

1/2 har skall det vil vara 700
 eller för hira ordet uttalas på båda sidan.

Pännkakslagg: pännkakspanne, pännkakspanne. En sådan var tämligen grov och tung. Den var ungefär tio farsonen som de, vilka ännu i dag användes fast att de var avsedda för öppen spis och därför försedd med tre ben. Kanten var rak och ungefär så hög som →

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

På hängårdarna hade de särskild bak-
skiva- eller bnd. Man lade den skivan
på två hökler. Den var så ymlig, att
man kunde ⁺ stå inte mindre än 4
rad femfjä skivan. På bndställen
och andra mindre ställen hade de också
sådana berkinn fast mycket mindre.
De flesta använde ena skivan av slag-
bndet att baka på. Bakbndet tog bnt
när man annant det. Man stödde det
i hushållsbox. Om man använde
slagbndet, så skrapade man av det de-
gen och tvättade det sedan man bakat
färdigt.

Bakträgen.

Namn på dessa: haktrogg, knästrogg.
Lögskoken, trögg.
Vär ⁺ degen ständes att jäsa, bredd

man ett läkläcken över den.

Kärl frⁿ mjöl. Man hade mjölet i sil-
leträ och mjölscher. Enne i stugan
hade man mjölet i träkar.

Värktyg frⁿ brödet's utkavling.

Det fanns brödkavlar av olika slag.
Namn på^o brödkavle: brökarle, brökaren
bet. form. Man hade med endast ett hand-
tag. En sådan kavle var tjockare åt hand-
taget till än åt spetsen .

Det fanns även ^{andra} sådana som var helsvar-
vade. Dessa var grovare och med två^o hand-
tag. . Dessa kallades läk-

kavle. Den föregående finskavle. I a^o ha-
de man ännu en, kruiskavle. Dessa
hade genumlöpande axel. Ytan var mycket
glad eller krusad och liknade utbildningen
fig. 7 i prägelriten. Allt skära av degen

1) Brötdelare?
En tunn,
arm innehåll-
lit till.

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

2

ga!

med hade man en kniv. Kanterna jäm-
nades med kniven eller kanske oflöst med
händerna. På berggårdarna är ännu på
en del brödställen hade de en käk mätt,
käkform, som de tog ut kakor
med, de behövde man inte jämna
kanterna något särskilt. Färdigda
mätt hade man en tåga en hålen
i kakorna med. Dessa var gjorda
av horn. Man sågade av ett horn,
putsade det och tog det till använd-
ning. En del hade det fastsett vid
brömmått.

Värktyg för brödamnets införande i
ugnen.

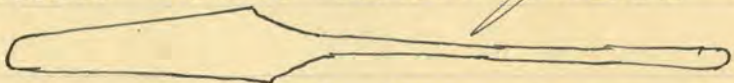
Härtill använde man en bröspa.¹ Man
naggade in ett skaft i en rund fjäl.
. Den ena spaden hade man

1,
s. 51Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

när man satte in beslämmet i ug-
nen. När man tog ut den stekta ka-
ken ur ugnen hade man jämna dess-
na typen . Den
var i ett stycke. Det kunde även den
fösträmunda vara. Jämnade har även
använts.

Men hade plattägda, tunna små spa-
lar av samma typen som ovan avbildade.
De fast naturligtvis mycket mindre.
Dessa användes så då och då under kör-
ningen låta på kakorna, samt så flytta
kakorna från kaklandet eller kakskivan
på den stora fjäl, varmed de skulle
fräsa in i ugnen. Den längre och spets-
formiga graden användes för att lägga till
rätta brödet i ugnen och för att vända
det och ta ut det där. Den

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fagl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

spaden skulle alltid vara tunn och lätt, så att man kunde handtera den bekvämt och lätt i ugnen.

b. 27

Man hade en hållbest att flytta beakerna från behållaret till den plats på en bräde, en soffpa o.s.v., där de får ligga och jäsa en stund, innan de sätts in i ugnen för gräddning. Den var oval till formen. Den skulle vara väl så stor som beakan.

Värktöy för att mätta och plocka biödet. Man kunde för detta ändamål använda en spets, men annat bättre värktöy saknades. Man hade pecker av trä. Själva stommen var en rund trossa med en pinne som handtag. I trossans under del hade man placerat ett antal smala pinnar av björk-

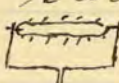
Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fagl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson. VrmI

Dessa voro inborade i skivan. De
 voro spetsiga med till. Denna kallades
träpekk, m. En annan slags pekk²
 var stälpekk. Den var av samma
 form som föregående fast att pin-
 narna voro av stälträ o. d. Så har
 man haft näggar av trä eller stäl-
 trä med en liten rund kanel försedd
 med pinnar, som man skurit fram
 och stickats över kakan. Den har haft
 formen av en västa, sådan man vä-
 tras säden med. Namn på
 plockar: bröpekk, kälpekk. Vid nagg-
 ning av tjockare bisk används man
 en gaffel eller en träspets. Även en
 stumpstikka kunde man använda
 Några särskilda leghörnen vet jag
 inte att man hade. Man tog en

Jfr formen!
 Den är anlag-
 digt välter
 ju!

2/2.26

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

kniv och skrapade med. En man-
lig bodkniv har man annant sm
skrapkniv.

IV Varar bereddets bröd?

En gammalt har man berett bröd
av havre råg, vete och korn. De hu-
morsaktliga benämningarna på bröd, var
sädslagens namn inga som namngi-
vande kombrö hävbrö rögbro
vetebrö afbrö aftebrö. Bröd av bländ-
säd har kallats, när man haft smitt
av råg. Bländbrö. Namn på den
säd, som användes till bröd (brösa).

Man anskaffade sällan närm råg
från andra orter. Det kunde hända
att man intypte något från vis-
tergällend men då var det mest till
utsäde. Den första beaktningen

1) vokalerna?
a, a-ellera?
2) Skall väl skrivas
hävbrö- ja.

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

3) Skall det inte
skrivs vells-?
s. 32 r. 13.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

med bröd, kallat av sädeslag, som frunt
 ej i orten kallat användes till brödsber-
 ring, gjorde man på veckanader i her-
 gårdar och prästgårdar. De som tjäna-
 de på hergårdarna voro oftast av or-
 tens folk och de togo de livniss de
 gjut på hergården med sig hem, och
 så sålde man efter de tingängas man
 hade "göra, som hergård från gjorde".

En viss del av den förskade säden resa-
 verades för att användas till bakning av
 vardagsbröd; andra delar reserverades
 för andra ändamål. Viss del skulle lig-
 ga till utsäde. För i världens sådder
 man alltid gammal råg. Man var
 mera beständ på tiden med sädens
 så och gammal råg kunde utas olä-
 genhet så tidigare än ny råg.

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

Man vill i allmänhet ha fullgod såd av
 lesta ar, an det kunde låta sig gåa. Man
 gärna fick slösäden, den minste mogna
 och koftiga såden, tjäna samma änd-
 mål. Den såden, som stannade när-
 mest oqvarna vid ksträngen kal-
 lades slösä. Namn på det mjöl,
 som maldes av den till vardagsbröd av-
 sedda såden (brönmjöl, mjöl¹ te
vaddasbrö²). Namn på det bröd, som
 bakades därav (vaddasbrö²).

Det har förekommit, att man använt
 antörtrade sådesar av blanda i ma-
 terialet, varav bröd tillerets. Man
 torade dessa ar riktigt väl i sig-
 nen sedan maldes man den på
 brudkvarnen och blandade detta i
 annat mjöl. Detta exempel förekom

1 s. 35

9.6.44, 66

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

inte aptare än då man nästan sol-
nade allt annat mjöl. Vid en sådan
tid, som då man just går och väntar
på att få skära den nya sägen,
ä. s. månkröken, kunde man få till-
gripa ^x detta sätt att baka bröd eller
sådana ai, då man fått misväxt
på säden. I de fattigare hemmen, kun-
de man allt som oftast få göra så här,
och det var för många sådana hemmen
familj glänsbröd, som de ändå hade
tillgång till ^x sådant, ty brödet var på
den tiden en huvudsak. Hade man in-
te bröd i huset, då ansåg man sig
inte ha något alls. Detta slags bröd
bestod både nöbröd och blåbröd.

Stycket ofta förtum ^x att ~~huru~~ ^x man liden-
dade sär ^x i mjölet och lätade ar det.

1. 28
9. 33

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrm1

Man torbade sära i vagnen, sedan med
de man dem på handkvarnen. Var det
nägon större mängd tog man dem med
den övriga säden till kvarnen och malde
dem där. Så kallade man av mjölet.

Detta kallades sävis.

Namn på bröd av ren säd: fin kä-
ke, reketi käke. Sammatat mjöl
kallades sådant mjöl av råg som i
ingen mån siktades. Man malde rå-
gen på kvarnen och kallade av det
precis som det var. Man kunde även
kalla av sammatat vettmjöl. Och man
kallade ju mestadels av sådant mjöl
i flera dagar. Man tröpskrädde råg
till mjöl. Det gjordes man alltid, så
man fick litet råg. Det blev som
skrämjöl. Och brödet kallades skräkäke.

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO
VRML.
vitemjöl

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2, R. Nilsson, Vrm1

Man kan ännu använda riketat beod mjöl
 till bröd. I flera dagar siltade man mest
 själv med en vanlig sellet. Det kalla-
 des för schlätat mjöl, sektmjöl, fin-
selletat mjöl. De vid siltningen fin-
 skilda beståndsdelarna kallades sär³st. kli,
rietekli, rögkli.

Kryddor, som användes vid bakningen (
äniss, fänkål, salt, kammity, ködi-
munne, prommeranskal), andra
 smale tillsatser (vött, väsle, mäsk, drajke).
 Följande ämnen ha för övrigt använts för
 utdrykning och som surrogat vid till-
 redning av bröd (äfer, potäter, lein-
mjöl, halv, sygräs).

Y Deg och jäsnings.

I ortens språk skiljer man på deg,
 smet och röra. Om man rör ihop

1/4 s. 32 r. 13
rietekli

2/4² ja

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

till en parrnkaka, så säges man röse.
 Lagas man till väfflor, eller dylikt sä-
 ger man vanligen smet. De endast
 om sådant, varar den ena eller andra
 livsroten skru lathas. Degi (dēgi, dē-
 gi som hämnerna. Dega (dēge ner, dēge
 fäst, dēge ner säj. nu ha ho aut dē-
 ga ner säj sätt, nērdēgatt, nērdē-
 gad, nērsmod mä deg. Om buller
 vid uttynningen ut iigen fr härtigt er-
 svalnas sägu man, au hm dēger säji
 lulla ha dēga säj. dā bli inta^e anne dēg-
 bus i tāt). Degna (dēgne). Degklomp
 (dēgklomp, dēgtur, dēgdatt, dēg-
 patt, dēgklomp).

Uttryck fr au säta dēgen (kns te
dēgen, sätte dēgen, kns³ dēgen, sät-
 te^x te^x dēgen, sätta gjude min

5-0

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

1/2 Vad står det?

Jaktäck är ordet i
 obor. från hater dēg,
 icke dēga, allti
 när dēga, allti
 best. från dēgm

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

3. 6.36.
49
6.56

fröndags gärna kvällen före innan
 man skulle kalpa. Eller om gill man
 upp kalveliden nätt eller mycket ti-
 digt på morgonen. Pärskult om man
 skulle gå stna bak. frömmade rum
 inte att säga degen på kvällen. I
 senare tid föreligger detta mera sällan.
 Man nöjer sig med att säga in nöj-
 let om kvällen, så att det minner att
 bli varmt. Skj's li² kness i varmt vättan
 Benämning på den vätska, som rutes till
 (knis spæ). Man saade i knis spæ
 järten tillrädes sedan man blundat något
 med vättan eller nöjellen, så att det
 var en någorlunda seg och täyklar mas-
 sa. Det föreligger, att man saade jäst
 best. till en mindre del av degen, som
 gick istå och järn en tid innan helu

Idem form
 omöjlig; antingen
 varmt eller
 vat. Det
 sistnämnda
 9/11.30.

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fagl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2, R. Nilsson, Vrm1

degen gjordes. Men helst gjorde man frut
 sm. Man tog undan litet deg. i vilken
 man inte hade jäst. Senna deg laka-
 des ut och stektes utan någon jäst.
 Detta förekom, när brödet färdig gär i skål²
 och man ärligen skulle ha en litet J. ex.
ten äftvä. Benämning för sin arbeten om
 degen (hög som degen). När man brä-
 dade degen för andra gången kunde man
 när degen gjorts av grovt mjöl, sätta te
må finare och tvärt om. Ex.: vi sipp
degen med rågmjöl, vettemjöl. Y van-
 liga fall brädade man degen med
 händerna. Det kunde förekomma att
 man bräddade den med en stene trä-
 slev. Men så fort degen blev litet hård
 eller seg, så tog man till med hän-
 denna. Man röjde runt med handen.

s. 34

3/12 1899 s. 20!

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fagl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Accnr. 2187:2. R. Nilsson. Vrml

Uttryck för att degen är för litet arlestad:
(klingspr). Uttryck för att degen är stadig

han ä nog hal, låg som, ter ä kn. litt
hal. Nu den på grund av mjöllets be-
skaffenhet (av såd smgrin, mäktat) icke
bli stadig (degen blöttne, trötter).

Uttryck för att degen jäser (degen jäser,
degen ä jäst, degen ä jäst. Li-
ta jäsig, låg jäsig. Den degen lehöver
inte jäse låge. Den, degen jäser fast.

De gen jäser, jäser spp, jäser ut, över,
jäser över bradda, över trige. För att
utvärna nu degen var nog jäst kunde
man prova med en sörbild liten buk.
la, om sättes in i vagnen att steka.
Men för det mesta såg man detta
på jäsnigen i träjet och efter gam-
mal vana.

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

9.39
 Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

Begeu ä jäst, lättjäst, tuggjäst. Man
 lade jäst i alla sorters deg främst
 deg av havremjöl. Det brödet var ord-
 rat.

Benämning på deg från ett frögående
 best, som tillätts som jästämne (jäst
 knetter. Dessa knetter blöttes upp i
 vatten innan den kom till användning.
 Man skrapade skororna ur träget och
 tuggade ihop till knetter. Man lade
 lade fävara dem i någon latta. Det
 osannmanliga ordet jäst användes när
 en slaps jäst.

Dricksjäst användes mest till julbaket
 och kakan vid påsk. Så snart man
 hade sådan jäst tillgänglig så användes
 den. Den kallades drickesjäst. Men
 byggde mycket i hemmen för i vild

Var detta ord
 i singularis?

e knetter
 x

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

så man behövde just inte löpa så dan
 jäst. Man kallade upp dreckjästen i ka-
 kos och torlade dem, sedan hade man
 dessa till jäst. Jästkalas. Uttryck för
 att friska upp jästen (fäste upp jästen
vi får aut lov te a° fäste upp jästen en
Tag. Det förekom, att drick-skummet, som
 vid jästringen i tunnan flöt uppå vån-
 tlu, användes som jäst i guldogen. Det
 ta skulle vara förnämligare jästämne än
 bottenjästen.

Präsjästen kom väl ursprungligen
 miukt kända från ännu i slutet av 1800-
 talet.

Om man gick bort för att lära jäst i
 en grannstuga, så gick man lov att
 läsa jästen väl, att ingen del av den
 förutträdde synlig eller hem i beröring.

3
 s. 38

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

40

med luftken. Man gjorde så för att in-
te järsten skulle bli skänd. Jag minns ä-
ven en gammal man, som brukade göra
konsttecken över järsten, och när han gjor-
de det så sade han något med det sam-
ma. Det skulle vara bra att lägga
en nål i den eller annat stål. Många
gjorde ett kors i degen med kniven, se-
dan man knädat den, för att bevara
den för skimmning. Även under det
att man välles med degbitarna på
bendet kunde man skära ett kors i
den. Den hiten man undan för undan
bräntade från träget märktes med
ett kors. Så brukade man göra.
Man kunde inte vara säker på att
att någon frimående person kunde
komma in i stugan under tiden man

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

hän på att leka, och det var man sådd
från. En sådan kunde fristina legen med
ögnen, så att det läre ble lett a' änt
ihöje. Det var heller inte blott att
läna jätt sedan vilen gått ned. Man
hade då varit att bevara den oshadad
under vägen hem.

VI Brödämnets behandling från gräddningen.

Gemensamt utbytet från arbetet med
att göra den färdiga degen till bakor (lä
ke ut degen, kavve ut degen).

På brödämnena skulle finnas till och
gräddas kunde ett par personer byål-
pas åt. På högårdarna kunde det
vara både tre och fyra personer vid
bakbordet. På det underst var två per-
sone skötte den ena framrygen av
bakorna och den andra stekte. Om

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

Det var flera kunde ett par stycken ka-
ka ut ämnen och den tredje bära bort dem.

Det var för i världen mycket naturligt
att man allra först bakade ut ämnen till
kakor. Dessa gjordes man betydligt mindre
än en kaka, men mycket tjockare. Des-
sa lades på en sippa et. d. att gj-
teligare jäva. De kallades ämne. När
de jüst var, så tog man dem och
kastade ut dem till riktiga bröd-
kakor. Så gjordes nu man bakade
kunnbröd. Det tjocka et. mjuka brö-
det kunde bakas ut med engång, så
fick kakorna ligga och jäva en tid, in-
nan man gräddade dem. Turan man
gräddade dem skulle de gellkes, an-
mars flög di sopp och blev ofruktiga.
Med att luka ut degen menas, att man

tog degen ur träget och "hällade ut den"
 till ännan eller bakom. Det stora degstycke-
 het rullades ut till en stor rulle. ja
 först arbetade man degstycket ordentligt
 genom att knåda det mot skivan. Först
 när man var färdig med detta sker
 man ar ett lagom stort stycke, rullade
 ut det till en rulle, sedan måtte man
 ut ströket till ännena genom att rulla
 märkte rullen för vart ännan som skulle
 tagas ur den. |||||. Sedan skar man
 ur alla ännena i färd och lade
 dem till sidan på borden, så be-lapp-
pa en ut dem. Dessa ännan kallades
 även läkdeger. Vi får ant ta te
ännan nu, läcke ut ännan. När en
 sådan skulle be-lappes ut, så vände
 man den runt med vänstra handen

ja ja

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

a. bläppa med ^{xy}höjpa. Det brukade gå
med en ^xväldig fart detta arbete. Under
utkastningen stod man vid ändet, endera
alla på en sida eller om man hade god
plats i rummet en eller två på var-
dera sidan.

När man beurlade ut tunnbrödsämnen, så
användes den först nämnda spetsiga ka-
veln med endast en ändtag. Den var
bekvämare än använda. Man arbetade
raskare med den. När ämnet pullades
ut höll man i ändtaget med höjpa
hunden och bländde på kaveln med den
vänstra. Man fönde den först åt den ena si-
dan sedan åt den andra, ämnet vändes och
man fortsatte på samma sätt tills en
kalken böjades bli tunn, då gick man
ligger stin, och man arbetade henne över

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

hela ytan med kanel, som han sag. Om
ämnet bjögade äi lö i bäl så mjöla
man under. Man strök med handen un-
der kakan, så äi det blivit blev en abe-
tydighet med mjöl.

Jobst. form bäl
(äi bäl) ästni
bäl. form bäl

När man på kakan så tjock man vilde
haden, så rolla en kuis kaveln över hän-
ne nsa slag. Detta gjorde man hade
med det tjocka och tunna brödet. Men-
mera användes den inte. Man bara
pekke brödet. När käka skulle jäm-
nas och göras blät, så använde man
den icke raggade kaneln; när man kem-
rade den användes kuis kaveln.

ja.

På västhus kungärd i Bro, där jag om
myg tjänade, använde man mätt äi
tä ut käka mä. De stycken av den ut-
bakade kakan, som kom ut af mätt

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO
VRML.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2, R. Nilsson, Vrml

kallades dög betes. Dessa knådade man
 samman igen ^x till kaka
 när kakan skulle fräsa med hät för
 så kunna träs syp på brödstänga an-
 vände man det i kap. III nämnda horn.
 Det kallades att göra høl, göra spiet-
høl. Hålet gjordes gärna i närheten ^x
 av ena kanten. Men man gjorde dem
 nog lika ofta i mitten. Jag hade den
 seden att göra dem vid ena kanten. Det
 kallades även s.h. knarvet høl. Då man
 gjorde hät i en sådan ^x kaka använ-
 de man en fingerbry eller något lik-
 nande av samma vidd. Detta hät
 gjordes i mitten av kakan. Då man
 skulle ha spiet høl, så kunde man
 även använda ett supps.
 När kakan skulle flyttas från bordet

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

och på fjölå, så lade man vänster
hand ovan på kakan, fästade med
höger hand under kakan, gjorde en
hartig sväng så att med händerna,
så att den blev liggande över vän-
stra handens. Så lade man henne på
fjölå. Eller man lyfte upp den ena
sidan av kakan och trädde fjölå
under kakan. Sidan av kakan fick
falla ned på fjölå, så fästade man
kakens andra sida med vänstra han-
den i lätta på a, så gjorde man ett
resitane för syp a ner, så att kaken
höjpa syp ifrån botten ett stöcke, un-
der tiden gressade man på att stju-
ta fjölå under kaken. Ett annat
sätt var att fästa kakan på båda
sidor och lägga henne på fjölå.

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

man knåda den samman och lulla nägn
 särskild kaka av den skrapkaka¹, krust-
terkake. I de familjer där man ha-
 de barn, var sådana kaker givna
 åt dem. Till detta användes barnen från
 början. De kunde själva få av dessa
knätkaker o. kaka.

~~1/2 x 48 mat 2~~

9.34

3.45

En limpa kaskades på det viset, att man
 tog ett lagom stort degstycke och rull-
 lade till en rulle så lång man öns-
 skade limpan, sedan plattade man
 till limpan eller formade den med
 händerna. En kulle bakades så, att
 man tog den avsedda deg biten och rull-
 lade den på brödet med flata hän-
 den. Sombida rullade den mellan hän-
 derna. Romme tje kulle². Limpan
prekka³ man med en gaffel eller

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

en jinne. Man kunde ta en visp-
kvist eller en stumpricka. Man stak
ned värttyget några gånger längs lin-
nan.

Junnan bakas sättes in i ugnen so-
grade man ar den. Man brukade an-
vända en hönsvinge till detta. Eller
och tog man något tag med han-
den. Mjölet, som man ropade, ar be-
lader ropmjöl, söpmjöl, strömjöl.
Junnan man sätte^x in fint^x bröd,
sissu linna, bullar o.d. bestök man
det med en blundring or sissu or
vit eller med ägg. Man använde en
fjäder till detta eller en trasa. Sedan
man tagit ut den ur ugnen be-
strök man den med vatten. Detta
gjorde man medan de var smetut.

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

Man smöde limpa, bulla. Sa' lade
man ut det varma kisset pa' brudet el-
ler pa' en soppa med endast su' la-
ger. Det gick inte bra pa' vafan-
ne, fru' da' blev det daligt. Man
bredde na'got o'ver det sa' att det
inte kvärsvalna!

Janhög.
tvärsvana ja

2
s. 24

VIII Gräddningen.

Ordet utbakning har inte använts om
gräddningen.

Man lade kakor pa' den store kispian²
ä' sut. ka. i. omnen. De frist insatta
kakorna lades längrt i i rader, tre
eller fyra i rad eller sa' manga
som fingo plats, sa' lade man rad-
vis o'ver hela ragen. Där fingo de lig-
ga tills de vros stela. Man såg
noga till att de blev jämt stela.

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrm

och vände dem ut efter som de voro mer *isvarena ju*
eller mindre stekta. Man plockade ut
dem ut efter som de voro stekta. När *3/1.19*
en omgång var färdig så lä en *4/2.54*
pa lysen³ och satte in en ny sats *5/1.55*
så undan för undan. Man gjorde inte
gärna något arbete i stämningen utan
försatte i en färd. Om nyren var för
dåligt eldad så er han svälna⁴ för
mycket under stämningen. så fick
man ette smunnen. Så er istället det bli
ett nypphåll i gräddningen, stekiga⁴
Allra sist stekte man limpan. Den
satte man in så tät man kunde
och stekte inte gärna flera än ett
de fingo plats alla i nyren på en
gång, så fingo de stå å lägste
ke⁵. Man tog ut dem och smödo⁶ dem

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

2/16 korrek
form! Sa s. 57
n. 1.

med vatten någon gång.
 De lösturna brödsorterna firdes in i ug-
 nen på en sten, rund fjöl. För att
 få luft mellan ugnsbotämen och ka-
 kan stöck man fjölen under ena
 kanten på bakkan och lätta på a li-
te när bakkan var så då hållt
 så vände man på den. Brödet vändes
 så att det smunades runt i en
 klump.

De något tjockare brödsorterna sättes in
 i ugnen på samma sätt som det
 övriga brödet blott med den skivna.
 Den att man fick lov att vara mera
 försiktig vid surätningen, så att man
 inte fick brättes på bakkan. Man län-
 kade sätta in så många kakor på
 en gång som ugnen rymde.

1/2. 56

3. 56
fo

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

Så va e stökig² då, sade man när
 man ^xfår ut första omgången.
 Stekte man bullar eller källande fint
 bröd i ugnen, så lade man dem på
 en plåt och satte in denna. Sen
 stektes på bara hatten. När sådant
 tjockt bröd stektes, så satte man om-
 fjöla för önske, släkte lysen³ och
 täppte till lyskete⁴. För att uttorna
 om de var fjärdiggräddade, stekte man
 en virpbrut i dem. Blev denna de-
 gig så förstod man att det mis-
 te hållas kvar i ugnen. Skerpen
 torbade man mycket ofta. Man
 skar in bullarna i två delar trinn^{3, 5, 19}
skerper, eller skar lagorna skivor av
 en limpa. Lade dessa längs efter i
 mitten, lång långskerper satte dem

1/2 lka ut int.
 (m. pl.)
 om lysa (= "lysen").
 Småre den var
 med man elda
 de under grädd-
 ningen kalla-
 des lys, best.
 från lysen,
 m. pl.

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

2/2. 52
 3, 5, 19
 4) Vid kontrollunders.
 i nov. 1953 meddelade
 H.S. och H.G. uttalat:
 lyseskete, m. best.
 27

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

på en plät så tätt man kunde få
dem att ligga och stände dem in; sig-
nen till tortering. Där finns de i re-
gel stå hela natten. Man såg till att
inte uggen var för varm.

Uttryck för att brödet jäste bra upp
under gräddningen: da pröses bra, går
spj bra. Varm på bröd, som först
pröses spj i uggen och sedan går mer
svag mer; dög kake, dög brö. När
det gick så blev man ledsen och då
gick det ärru med stekningen, så
de man.

Uttryck för hastigt gräddat bröd: fo
stekt brö. När det gräddas vid svag
värme: låg stekt brö. Uttryck för att
brödet blev väl genomgräddat: da a
bra stekt, re stekt, stekt

3/1.52

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

1/fo

ve gø varme. När det gräddas vid låg värme: dögstelekt.

Uthylet för att brödet bli ofullständigt gräddat: lätt stekt.

p. dögitt, klappitt. Brödet kan deg-

p. rand: lä a e degran i håke, e

p. stårann. knattitt, stättitt säger man om häft bröd. I mjuket bröd bli det dégränner.

Skynkta eller veck på brödet, som uppstår under gräddningen: brätt.

m. brö brätte saj, lä lele en brätt på håka. Men så kunde brödet

olasa bli bläsit⁵. Sådant trodde man kan sig av olimp lijt degr.

P.t. nu man gick ut och såg genom ören för mycket under gräddningen här och där på bak kunde dä

Iti gø varms
is sammansett ord?

Iti at två ord, br

accordera vorna

gø värms
det är två
ord.

2/bröd?
degr

[iffr ovan!]

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

3/5.34

4/1.53

5/1.57

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrm1

1/2 Se s. 56 not 2
BRÖ.

flyge syp e kläse. Man sade da° aū
brö° flyger syp a° blir kläsitt?

Uttryck för aū brödet blivit bränt
under gräddningen: brö° har blivit smett, ^{9 p. 56}

bränt, förbränt, syp bränt. Nu
har du bränt syp brö° i ommen; nu
a° brö° sypbränt.

Om det någon tii gåden under grädd-
ningen av brödet, sa° var det en bjudan-
de plikt aū ge dem smaka på° det
nybakade brödet. Annars kunde man
på° höra ungefär sa° har. Di höll-
de på° a° ställe brö när Britta, ^{männ}
männens brö hadde ra° te, a° ji en
smäcke. Da° a° aū e relliti smäl te
käriq, da°. Men det har också varit
vanligt, aū man skickat smak
baker tii grannarna. Om det fanns

Lanlism. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO
VRML.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

någon fattig familj i grannskapet.
 så skickade man gärna någon ka-
 ka till den. Och fick man en ande-
 les försök kalla, så sätts man stöt
 värde på den. Smakbakera skul-
 le vara fina. Aban letade ut av
 de bästa, av dem som färdig den lös-
 ta formen och som hade steket
 jämnast och häst. Det var nog
 med detta, att man inte tog av
 det sista, när man gav lent nå-
 got. Bar man lent något under-
 hålligt, så blev det endast blan-
 der och prat på det, och det vil-
 le man inte ha. Man ville
 vara hedersmänn och regäl! Ut-
 tryck om vittna om hur vanligt
 det var att ge smalebröd: då ä

Jobb formen!
 rejäll

b. m. inte alle där som en läker², alle
 bakordag där ä inte läkdär¹. Barnen fingo
 en liten smakkaka. Skade man da^o.
 även nykärnat smån, sa^o ansig smån².
 sig ha rikligt kalas.

3
 bakdär ja

VIII. Brödets behandling efter
gräddningen.

Efter uttagningen placerades brödet
 på en soppa eller på stajlen det och
 k. o m. på galvet. Man lade något
 tygbit under och brödde en lakem
 oranjerä. Brödet fick da^o ta jämn
 råj. Man ropade av mjölet med
 en linsvinge eller med handen.
 Men kunde vrasa^o ta en viss an-
 tal kakor mellan händerna a^o skä-
 ke a^o resste dem så att mjölet
 fick av. Detta sätt var nog

fordrings det allra vanligaste. Det
brända kunde man skrypa lent med
en liniv.

Man kan mig inte bekant, att man
kunde ha ett något vitt antet om
dagen, men man kunde ha efter
en halvtimme såd. Man ha-
lade så° och så° många fjög ka-
len. De räknades i fjög.

Brödets tolkning: Det grova hårdbrö-
det trädde upp på stängeln; men
detta gjorde man inte för än att
bakerna hade hårdnat till ett slag
så° att de inte veks sig, när de
blev hängande på spottet. Man
trädde den ena bakken efter den an-
dra på spottet. Inte så° att de
fällo till intill varandra utan

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

bestrida och fennida intill varan-
 dra. I. v. s. att man först tädde en
 kalla på spettet med bestriden fö-
 re och sedan en med fenniden. Des-
 sa bröspjet, bröspett, hade vanligen sin
 plats i Taket.^x Man hade två sin-
 ken insatta i Taket och hand till
 hängen, eller och hade man brukat
 av järn i vilka man lade spete.¹⁾
 De upptogs huru Taket längd. Sa-
 dana kunde man ha hängande i
Taket både två och tre för i
 världen. När man skulle ha kö-
 på gick man och bit med så
 många biten man önskade för
 tinfallet. Sombida brukade låra
 spetten med brödet till viskuss-
 loden, när det var nog stort.

1) Bäst. form
 spet / ^{intill} spete
 alltså best. f. spets

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

Da° hängde man upp det där. Så -
 skilt lemlade man gna sa° sommar-
 tid. Man lemlade kaka en an-
 net slaps bröd. Som kallades knarr
velbis°. För en upp hänga detta
 till tolning måste man ha knarr
ler°, två° trästicker med en lagun
 långt snöre mellan. Dessa knarr-
 lar trädde genom knarrvel h^ole
 på kakan och da° blev ^x kakan
 hängande på° snöret mellan de
 båda knarrarna. Man lemlade
 många sa° där en tital ka-
 ker mellan var knarrvel par. När
 man hängde upp dessa, sa° skil-
 de man fem kaker med varje
knarrvel och hängde dem sa° de-
 lade på° en stäng.

15.67; se ovan!
 73
 2 jfr ovan!

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

När man hade många brödspett i
kåket sade man, att man hade lä-
ke frukt i bröd.

Brödets förvaring. Det stora brödet
förvarades i visthusboden eller på ^{1/2}but. fm. väg.
vindens i det fall att det inte fick
hänga kvar på spetten i stugan.
När på högar av hårt bröd: brö-
lös. Hårt bröd förvarades inte i ^x
kistn.

Mjukt bröd förvarades i kistn, brö-
kista!. Denna behövde man ha stå-
ande i visthusboden. Man brukte
de rulla in det i ett lakan. Man
kunde även ha bröden. Jag hän-
de talas nu, att det fanns de,
som lade ned mjukt bröd i
sädesbingen. Det skulle visst hilla

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

sig mjöllet nu gatt da°. Sådant bröd
 som togs undan på julen för att
 användas da° på yanden skulle län-
 ja på vären lades i sädseringen.

1/2 p. 30

IX De olika brödslagen och deras till-
 redning.

Groft regbröd. Man knådade degen i
 vatten eller med vattenblandad mjölk.
 Mjålet var groft regmjöl s. r. v. Det
 var inte silat. Man tussade salt
 och ämni eller kumming.

Vsppbröd. Detta bröddes i väster-
 na som man fink vid ölbruggen på
 julen.

Vantigt vardagsbröd.

Namnet vardasbröd har funnits
 för de grova brödarter, som använts
 i dagligt bruk. Som vardasbröd

} d

har man annänt gult osiktat råg-
bröd, haverbröd, bludbröd av olika
slag; potatisbröd, ärtbröd. 2/4.66

Bröd av gjäst deg: jag vet inte, att man
har bakat annat än haverbröd av o-
gjäst deg. Men sådan deg syrade man
aldrig. Av rågnjälldes kunde man
steka s.k. glötkaki och den syrades
bättre inte. Men det kunde endast
fückemna njum gäinj, om man var
uten bröd och inte hade tillfälle
att baka just den dagen eller så om
inte såg sig kunna få fått, nå-
gon jäst. Sådan kaka stektes på
spishallen, eller man lade den på
en plåt och ställde den över värmen.
Stenbrödet bakade man tunt och
torrade.

ja!
x

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

Tillfällighetsbröd, som kallades vid
tillfällen, då man var kalllös och
inte hade tid att baka vanliga bröd-
sorter. Se föregående.

1/2.65
9/1.30

Namn på sådant bröd, som gräddades
på gröden eller i asken, dischet eller
i panna: glöbakke¹, glöbakke, glöpe²,
askbakke, askgalt, askepis.

Tunnbröd i egentligaste mening, utlä-
stat lövtunt och av vjäst deg: Tönnbröd,
vardasbröd². Namn på sådant bröd,
som tillsats med potatis: potäte-
bröd

{2

Lantism. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fagl. 16

Myrka brödsorter kallade i frun av
limpan eller levan. Man kallade lim-
pan av siltmjöl. Det skulle vara
ett slags finare bröd, och så ka-
de man siltup i den degen och

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2, R. Nilsson, VrmI

9/10.71

alltid litet bättre knäspå. Linpan
hade alltid avlång form. Tuzen annan
brödform hade det namnet.

ja ja

2. Högtidsbröd.

När man gör brödsorter, som blott be-
traktades och användes vid högtider och
hålgas (hålgdassbröd, höknbissbröd, be-
läsebröd, fjörbröd, gäthälsbröd). När man
gör sådana sorter: sektbröd, knarvel-
bröd, limpe rostbröd, bulle, skespe

2/100 gäsbättbröd?
ja. x

På begravningar och andra stora hög-
tids tillfällen ~~best~~ hade man kliggärs-
bröd.⁶ Det brödet var bakat av siltmjöl
och så tjockt att man med största
möda kunde "gapa över det." Sådant
bröd brukade man ännu lägga in i
förringen, om det skulle vara rik-
ligt hederligt.

3/10.68

3/10.69

5/10.69

Lantsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

Högtidsbröd av vetemjöl: det s.k.
 kvavulbrödet kunde vara beaktat helt
 av vetemjöl. I min ungdom frökunn
 inte vetemjöllet mycket. Ja i min
 ungdom var det råsejtit, alltså någon be-
 lade ^{bröd} ~~sigat~~ av vetemjöl. Det kunde
 på sin höjd frökunnas till julen. Men
 sådde inte vette. När det en gång kom
 till mera användning på vill inte
 de gamla gärna äta av det, ty de me-
 nade att det inte var sådan krypt i
 detta som i de grövre bröden terna
 och så skulle man smitta kinderna.
 Det var inte förrän i slutet av 1800-
 talet man började använda det. Och
 någon större utbredning fick det inte
 förrän på 1900-talet. Då började
 man alltså att på vette och beakta

vestekaka.

Namn på olika slag av vetehöd / veté
leulle, vetéhus, skorper, krödd skor-
per, vetélimpe, vetébröslimpe.

Brödroter, som bakades blott vid be-
stämda tillfällen / julhus, begräns-
ninghus, krälspehus, halars hus,
födelsedagshus, nåmnsdagshus.

Julhöd: bröd av vanlig rågmjöl-
eller annan grovbrödsdeg bakade i vis-
sa bestämda former av symbolisk och
rituell betydelse. Man brukade baka så
"julbakkor". Dessa länkade en lock.

Så kunde man baka häringar och gub-
bar och sådana som länkade en stjär-
na. Varje person skulle ha sin jul-
höj liggande på sin plats på jul-
bordet. Där skulle den ligga över hela

Det var högt
betydligt, om
inte skrivningen
vetts- var den
riktiga, se utövningen
i rikshögskolans A.
68. 4 målet
utgår or-
det med
känst a.
2/n hör inte!

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

3, s. 67.

4, s. 70

julen till tjugo-dag knut. Man
kallade inte mer än en stn julka-
la. 1.6.69

Man kallade, som sagt, julbid i form
av människor eller djur: julgolek, jul-
käris, julbolek, julokse. Man ka-
llade även en julheder. Den likna-
de sig 19 i frigeliten.

Brödorter vid andra årshögtider ex.
lussekå, fästlagshulle

Begravningsbid: man kallade ett
slag ringar av silver, som man läm-
nade till begravningsgästerna. Dessa
skulle de ha som ett minne. I alla
händelser kallade man gärna dem med
hem. Jag minns att jag fick sådana
någon begravnings för länge sedan.
Det var silver, de ringarna.

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO.

VRML.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2, R. Nilsson, Vrml

Brödsorter, som kallades rik med troya till
kallas (bröllop, bausöl och begravningar).

I finska man kunde man ha särskild
fin vetekaka. Skade man inte tugging
till vetemjöl, så fick man njä sig
med finsiktigt rågmjöl. Man kunde
se kaka s.k. helliggäsbö.^{1/2} Det ja -
stad även att en del kallade särskilda
kaker som en blivande mig skum trak-
ters med Eller nu man gärna ville
ha en viss yuzping till mig, så bjöt
man honom på sådant bröd. Det skul-
le vara så, att han blev kär i kö-
sen och inte kunde gå annat än
ta hemme.

Bröd som såldes till mullnad lussö.
kande: man kunde ha ringar som
skrypor, runda och långa att sälja

1/2 s. 67 n. 12
Helliggäsbö.
90-67

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO
VRML.
Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrmf

Så hade man pepparkaken.

Småbröd.

På det här sättet användning på orten för än vid sekelskiftet. Först kunde man ha pepparkakor, men det var också det enda. Pepparkaker.

7. Matvätten som stas på gränsen till bröd.

Brån av olika slag, bakade i järns gö-rår.

Man brukar gräddade i panna. Man smeten gjordes av potatis. Man stötte potatisen så att det blev mös blandade i peppar och salt. Man formade dem runda och nästan stjärnre än vanliga plättar. De stektes i stekpannan. Man stekte dem på båda sidor, så att de blev

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fagl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

2) [Vid kontrollunders. i nov. 1953 meddelade H. G. och A. G.:

pält, m., kunde vara: 1) hämpält, m., kallades även pätäk, f. (best. sg. -a; best. pl. -or, best. pl. -ora). Senna gjordes av blod (t.ex. från ko l. svin) och rågmjöl, blev avgjort grövre än handleden och c:a 1 dm. lång. Den blövs och stektes i fräskoflöt (fläskflöt).

2) gäspält, m., bakad av rågmjöl och jäst, blod, spad av inälvor. Den fick formen av rund kaka med hål i mitten, hängdes upp på spett att torka. Kunde kokas l. stekas och äts med mjölk-sås (av mjölk, vetemjöl och flöt) l. enbart fläskflöt.].

Tiu. I smiliga kunde gna dem störe,
 da° funnades de mest med händer.¹ p. 73
 na. När de voro berösta, tog man² p. p. 73.
 upp dem ur grytan och lade dem i
 en fat. Man stekte dem helst, plö
 innan de ätos. Men da° voro de en
 läckerhet.

5. Paltbid.

Benämning på bid med blod som
 spad: paalt¹, blögpaalt, paaltbua.
 Till detta^x slag bid^x används man blo-
 det efter större djur, ss kor, oxar, fjä-
 rar o.s.r. I vinblodet användes frä-
 det mesta till paalt² ävenså blod
 efter kalvar och fjä. Sa° fint det blev
 någon större mängd med blod,
 sa° stände man till med paaltbua.
 Det kunde för förekomma så man^x

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO
 VRML.

och så kallade paltbröd av smultron.
 Blodet späddes ut med vatten en smu-
 la. Denna utspädning skedd under
 det att man röjde blögen, d. v. s. me-
 dan han ännu var ⁺ varm. Men han
 hade "röra blögen" med en visp
 till dess att han kallnade. Var blo-
 den ännu fri tjock så den skulle
 användas spädde man den ytterli-
 gare med vatten. Men var ju man
 nu att få så mycket paltbröd
 som möjligt, ty detta var ju alltid
 ett bra tillsat i smat förrådet. Så
 de man ett och annat paltspēt i
 kakor och man fick gå och ⁺ byta
 ner palt ur kakor, så var sum-
 maren litet förmögen. Jag vet in-
 te att man använde annat än salt

sid

att brydda den degen med. Man
 kunnade alltid jäst. Paltbrödet skat-
 te jäsa som annat bröd. Och man
 bakade detta precis som annat bröd,
 fast bakarna bakades mindre och
 tjockare än vanligt mjukt bröd. Man
 gjorde ett hål i mitten av kakan,
 så att man kunde träda her-
 ne på spett. De hängdes nämligen
 upp på spett till torkning.

När de härdat ordentligt kan man
 ut. paltspetten till vishusboden.
 Därinn först kunde det ut förelämn-
 na att man åt det som vanligt
 bröd. Men om helst väntade man
 till det torkat. Då stekte man
 det i plöbflätt, eller man kokade
 det i vatten och serverade det

titulera med pläsk.

I Folkets och folksedva rörande
bröd och bakning.

sked än ha tu te brö menas än
man har tu än ja gän bröd än
brödet jäsa och steker näl. Där
ne gägen bräde ja tu te brö. Ynga
avikter ja nagot säu hade före
kommit vare sig under bakningen
eller steking en. Man kunde ja o
stus med bröd, om man hade dälig
jäst. Jästen hade kunnat hela skind.
Om man lärade jüst efter det än
sälva gätu med, sa kunde det tem
na out uden, o do jüste in
te brödet om det skulle. Yrte
keller var det bra än än nigra
kan in huset under bakningen

it
m

Lan^{ts}sm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2, R. Nilsson, Vrml

eller tekningen. Det kunde vara
 vissa personer, som hade ha andra
 ögon och kunna sådana kunde det
 man ville gå med arbetet kun-
na en så så i håll gå att
du håll ble förd att. Man
 gick heller inte gärna till en stu-
 ga, där man visste, att de hül-
 lo gå att alla. Man visste, att
 man inte var välkommen. Man
 blev heller aldrig da sa vär
berätt som i vanliga fall, när
man kom. Uttrycket som det är
för gjort: i da ä da and des för-
gjort må d egen, i du ha da att
kan me ns h ns ti ö er d egen,
da ä som da skulle vara för-
gjort i da ä da st en om ö g li ti te

här det inte
 skrivs rätt
 jo.

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO
 VRML.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2, R. Nilsson, Vrml

man än satta frun de glöda-
de kälken från lysvråa och kera-
de dem över hela ^{en} lagnen. för så vi-
da än man inte satte in sådant
bid rist som skulle stå i lagnen
någon längre tid.

Man har aldrig varit angelägen om
än barn skulle ha ätit deg. Man
var rent av rädd än barnen skulle
be få^o fått i en degbit. Och händ-
de så, så tog man ant degen från
barnet med våld. Det skulle inte
vara bra. Man sade än barnen kunde
de få^o ont i magen. Över hundra
taget hade^{man} för sig, än barnen skulle
bli sjuka, om de äto deg.

Men här hört talas om, än den som
ät sur grädde och varmt bröd skulle

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fagl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, VrmL

Inter
svat

bli koraktig. Jag kunde ännu säga, 'Dad vil det
att om man sköt spjället' genom la säga?
kan, da° migu lenu in, var den kor. säger sig själv!
aktig.

Lydn, som angävo den kallandes ut-
sätter att bli gift: en flicka som
lärd sig koka skulle inte slä° de-
gen häit i bordet, för da° skulle
hon komma att bli slakt mest sin
man a° den som hade för litet mjöl
på brödet blev mest kunnig.

Man kallade en särskild kaka orlgår
åt den ynglingen som flickan änt-
ligen ville ha. Jag vet inte vad
särskilt man hade i den. Men
det sades, att den som fick sa-
dan kaka blev spett gäsu ätter
tösa. Och ingen mlst kunde

gän ja.
x

Landsm. Upps. 2187:2
R. Nilsson. 1929. BRO
VRML.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2, R. Nilsson, Vrml

hälsa honom från henne. Men ge-
 nert efter det prinsen hade vist
 som laga då lett a°. Kärleken vara
 inte längre. Om en kaka fick brän-
 da stante ansig detta varla om döds-
 fall. Serjkannt. Om kakan vände sig
 do° man ⁺ tog den på spaden. skul-
 le man på förtret och frångel.
 Om bröd föll ned med övre sidan
 nedåt, så kädade detta rågen. Sär-
 skilt ansig detta vara fallet om
 man hade smör på kakan och
 smörsidan blev liggande nedåt.
 Bröd som läkemedel eller magiskt
 bindande medel. Men gav besa-
 turen bröd som man brädit ender
 armarna från att de skulle trivas.
 Det var inte allmän red, men

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. R 20

VRML.

Frgl. 16

Det fanns de, som gjorde detta.
 gulbrödet eller sälskallan skulle ligga
 på bordet hela juleu. Sedan juleu
 slutat, förvarades den i sädeskingen.
 När vårädden började, skulle den
 ätas. Så skulle både götte & jä
 ha en liten bete av den. Det var oli-
 ka var min ⁺ät den. Smuliga ät den
 ute på gården andra kunniga i stua-
 gan. En del soypade den i diella och
 kokade ihop det till en slags soyp-
 på.

Det berättas om en person som vil-
 le häda Gud med att stämpa på
 en kaka. Han tog så en kaka och
 stände sig på den. Han kunde
 aldrig säga till enda ord efter den
 dagen. - - Man var rädd för att

106 formen!
 den bete

lura ut bröstet. Det anings van
 i höjda grad vindstöt av bröstet 9/11 avn!
 bröstet var så söt. Det lenu iya, me 3/11.85
 nade min, var det rättet av min
 fick mindre med bröst en annatär.
 Det stoffade sig antid av hand-
 sken isa med Guss häver.

XI Talesän nr liknelser.

Då lites iya bröno² på h²man. Då
 ä inte bröno² som jöf, då ä inte
 bröno² där, ja va i talika bröno.
 ja va rälös för brö. ja verste mig
 iya ra² te² brö. Därn jöfken ä en
 r²ekt² bröätur, han har en r²ekt.
 te² brömage.

Då lites i k²alestan³, d. v. s. i ma-
 gen. Menne² brömmes ofta för
 brökan. Han var a² äter brö²

Landsm. Upps. 2187:2
 R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Frgl. 16

1/2 eller 2

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 2187:2. R. Nilsson, Vrml

var, ävch: stönn. Även munnen he-
 minnes käkstan? Se va käkstan² 3 p. 84
gär på n. Du jöfde som tärza a^o 3 jfr ovan!
hassta järsten³ ätter i ömmen. gär
kann inte äne än skatte, sa tärza,
när ho vassken hadde mjöl ämne
brö. Bättre^x lufis än rälös. Då^x mjö-
ler inte jösen. Huru^x har inte^x minst
brö i jösen. Käka söker väta.
Skär ska i pa' re pa' andre buller.
Då^o gär inte ä^o fä e buller. Pa inte
brö er munu pån^o. En ska fälle
inte ta brö er munu pa' kan
häller. Härmed fjörstis, att man in-
te bör ge det en eller andra hin-
dra sitt riktis att söka tjina sitt
brö. Emu man bör inte vara fjä
bird i det fall att hen stir i

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. BRO

VRML.

Fgl. 16

1/pån

perningeskuld och lånande.

Sådana punktsumma, som avslutade
~~bed~~ med att baka bröd och sälja
 fräns urum, såsom Buller-Bälli, Bul-
 ler-Maja, Buller-Nesti.

Falkens, Vännehus den 8/7 1929

R. Nilsson

Landsm. Upps. 2187:2

R. Nilsson. 1929. ~~EXXXXXXX~~. BRO

Fgl. 16

VRML.